

Tankar och reflektioner utifrån en kulturgeografisk exkursion i Berlin

Inledning

Vårsolen värmer när vi tar våra första steg längs det som finns kvar av Berlinmuren. Våra cisseoner Lena och Magnus Grahn/Eskilsson tar oss med på en historisk kulturgeografisk resa genom Berlins olika kulturlager som har präglat staden till vad den

är idag. Det väcks många tankar om vad berlinarna har fått utstå och att de flesta trots allt har överlevt. Berlin är en stad där man tycks vara medveten om sin historia och behandlar den med respekt. Genom att vara tillmötesgående och införliva delar av östberlinarnas immateriella kulturarv

skapas en samtid där väst- och östkultur möts på ett försiktigt och genomtänkt sätt. Något som lyfts fram på ett gediget sätt under exkursionens gång.

Die Mauer

”Halt här får ingen passera” (Die Mauer – Joakim Thåström) som spelades i bussen på väg mot Berlin, är en fras som finns med i bakgrunden när vi vandrar längs en del av Berlinmuren. Hur kan man överhuvudtaget komma på idén att skilja på invånarna i en stad genom en mur som i stort sett uppförs över en natt bara för att stävja effekterna av politiska och ideologiska tillkortakommanden?

Om effekterna av en ideologisk politisk riktning leder till en emigration av ca. 2,6 miljoner medborgare bör kanske de styrande vara mer återhållsamma med de frihetsberövande verktygen då det här kan leda till en så kallad brain drain av medborgarnas kunskap och kapacitet inom ett territoriellt område. Nu såg inte dåtidens styrande i Östtyskland att diplomati och demokrati var en framkomlig väg för att stoppa en folkförflyttning av den dignitet som var en verklighet under 1950-talets Tyskland. Ideologi och stödet från Sovjetunionen var ett tyngre vägande skäl. Tankar som väcks är hur socialism och folkstyre kan bygga fysiska murar mellan medborgarna.

Att en utpräglad liberalism kan bygga socioekonomiska murar vet vi, men det stänger inte in människor fysiskt, de får åtminstone behålla sin illusion om frihet. Ur detta perspektiv är det inte konstigt att människor försöker fly i hopp om en inte stipulerad framtid. Det kan bli för vissa medborgare ett livsprojekt att fly vilket för tankarna till de 246 personer som föll offer för en intolerant regim. För att åter ta hjälp av en passage i Thåströms text *”alla vackra rosor är våta av blodet från ditt gyllene korståg”* därför är det kontraproduktivt att låsa in människor territoriellt.

Kulturarv

Myndigheterna i Berlin är medvetna om det arv de bär på och inser att det måste vårdas det historiska arvet. Det har varit diskussioner om hur man ska ta sig an historiebuket och vad som ska bevaras och framför allt hur arvet ska vårdas och bevaras. Ett exempel som lyftes fram under exkursionen är herr Ampelmann, en liten tecknad gubbe som används på trafikljus vid övergångställen. När Östberlin skulle införlivas med väst skulle man byta ut herr Ampelmann mot en västvariant varvid protester uppstod bland östberlinarna. Var allt så fult och värdelöst i öst att inget fick vara kvar? Protesterna ledde till att herr Ampelmann fick vara kvar och är nu spridd till andra västtyska städer. Herr Ampelmann användes i trafikundervisning för barn och var djupt förankrad hos medborgarna.

Andra kulturhistoriska platser är Schlossplatz där man nu bygger upp en kopia av det gamla slottet som revs av det östtyska styret 1950, då man ansåg att det hade bli-

vit för mycket skadat under andra världskriget. Om det var grundorsaken till att det revs kan diskuteras, då det stod som en symbol för en överhöghet som till varje pris skulle bekämpas av regimen till förmån för det folkliga idealet. Istället byggdes ett aktivitetshus där det ordnades danstillställningar vid högtidsdagar och utställningar för folket. När Östberlin införlivades i väst togs det beslut om att det här skulle rivas, vilket ledde till protester från östberlinarna. Berlin är en stad där historiebuket ideligen kommer upp till ytan. Det samtida styret försöker sätta sin prägel på historiens gång och negligera det gamla genom att använda sig av ett icke historiebuket genom att förminska det historiska arv som inte anses vara värt att minnas.

Berlin

Dagens Berlin präglas av en varsamhet där man försöker handskas försiktigt med sitt många gånger mörka historiska arv. Frågor som lyfts fram är hur man ska förmedla de historiska vingslagen utan att röra upp för mycket damm. Snubbelstenar, som vittnar om den judiska deportationen under nazismen och Hitlers bunker som inte har exploaterats, är tecken på en medvetenhet där man försöker gå försiktigt fram som kulturbärare men där den mörka historien ändå bibehållits. Det är många mörka krafter som finns runt hörnet, inte bara i Berlin utan i övriga även i Europa. Under ett besök vid en indisk restaurang kom det här upp till ytan då matron störcdes av ett demonstrationståg genomfört av Pegida, en antimuslimsk gruppering i Tyskland, som anser att det finns ett muslimskt hot

där muslimska krafter vill ta över det tyska samhället. Tonläget i det ledaren uttryckte i megafonen förde tankarna till trettiotallets Berlin. Då var det den judiska befolkningen som var problemet. Om man inte tar de här strömningarna på allvar, finns risken att historien upprepar sig allra helst då de som var med om förintelsen inte finns kvar i livet. Det verkar som berlinarna är medvetna om det här och verkligen vill förvalta sitt historiska arv utan att för den delen skuldbelägga sina medborgare. Rom kunde expandera utan allt för stor blodutgjutelse, införlivade territorium fick behålla sitt kulturarv och fick en stormakts beskydd, kanske är det här en grundtanke som kan vara behjälplig i sammanhållandet av Berlin utan att för den del skapa ett krigsmaskineri som Rom innebär. Samhörigheten med EU är förmodligen en viktig del i framtidens Berlin.

Berlin i undervisningen

Det jag har lyft fram i min reflekterande text ovan är delar som går att utveckla i gymnasieskolans undervisning i både samhällskunskap och geografi. Mina elever brukar göra en tidsgeografisk uppgift i geografi 1, där de undersöker en plats utveckling. Eleverna gör tre nedslag dåtid, nutid och framtid. Uppgiften brukar vara utifrån självvalda svenska orter. Det här skulle kunna utvecklas i geografi 2 till en komparativ studie mellan en svensk större stad exempelvis Malmö och då mot Berlin. Uppgiften skulle kunna mynna ut i två fältstudier, en i Malmö och en i Berlin där även en diskussion om integration skulle kunna föras. Kanske leder en mörk historisk bakgrund till en ökad tillhörighet för en plats om man är varsam med politiska beslut? Berlin är en stad för alla och under en vecka hinner man med

mycket. Exempelvis finns det ett mycket sevärt tekniskt museum men även en rad konstgallerier. Med andra ord, ett studiebesök i Berlin kan passa alla elever som en avslutning på deras studietid, under det tredje året då de läser geografi 2 (som det i nuläget är planerat på den skola där jag är verksam).

Summering

Exkursionen till Berlin var mycket välplanerad och välavvägd. Inga onödiga museer som tar tid (Stasi-museet och Stasi-fängelset är en nödvändighet för förståelsen av Berlins historia). Ett stort plus för de professionellt guidade rundvandringarna i staden, vilka var oerhört lärorika. Således ett stort tack till Lena och Magnus för några intensiva men bra dagar, ser fram emot fler eventuella erbjudanden om studieresor i geografilärarnas riksförening.

*Lars Carlsson, gymnasielärare i samhällskunskap
och geografi vid Ekbackeskolan i Osby
E-post: lars.carlsson@ekbackebackeskolan.se*